

YANGI TUG'ILGAN CHAQALOQLARDA HAMSHIRALIK PARVARISHI

Ibrohimova Dilshoda

*Marg'ilon Abu Ali ibn Sino nomidagi
Jamoat salomatligi tibbiyot texnikumi o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yangi tug'ilgan chaqaloqlarda hamshiralik parvarishi ahamiyati tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *Organoid, membrana, lizosoma, retseptor, struktur.*

Yangi tug'ilgan bolalar-chaqaloqlar gavda tuzilishi va funktsional xususiyatlari bilan kattaroq bolalardan va katta yoshli kishilardan farq qiladi. Yangi tug'ilgan bolalarda ko'p organ va sistemalar jumladan markaziy nerv sistemasining taraqqiyoti tugamagan bo'ladi. Yangi tug'ilgan bola organizmining to'qimalari sersuv funktsional jihatdan to'la yetilmagan, oson jarohatlanadigan, noqulay ta'sirlarga chidamsiz bo'ladi. Ayniqsa chala tug'ilgan bolalarda termo regulyatsiya takomillashmagan.

Chaqaloqlar parvarishida ularning rivojlanishi uchun qulay sharoit tug'dirishga yordam berishi kerak. Chaqaloqlarni tashqi muhitning noqulay ta'siridan, ayniqsa infeksiyadan saqlash parvarishning asosiy qoidalaridan hisoblanadi.

Chaqaloqlar parvarishi tegishli tayyorgarlikdan o'tgan meditsina ham shiralariga topshiriladi; kichik tug'ruq komplekslarida (tug'ruq bo'limlarida) chaqaloqlarni akusher parvarish qiladi. Texnik xodimlar yangi tug'ilgan chaqaloqlarni parvarish qilishga qo'yilmaydi, farroshlarga tozalash va boshqa turli yordamchi ishlar ruxsat etiladi.

Xodimlar navbatchilikka kelgach, qo'llarini tirsagigacha cho'tkada sovunlab obdon yuvadi, so'ngra dezinfektsiya qiladi (spirt, 2,4% S-4 eritmasi vodorod peroksidi va chumoli kislotasi aralashmasi – perva mur, xlorgeks edin biglyukonat, degmisiin, yodopiron va boshqalar). Har bir chaqaloqni yo'r gaklashdan oldin xodim qo'llarini yuvadi va dezinfektsiyalovchi eritma bilan artadi.

Tug'ruq bo'limidan chaqaloqlar palatasiga keltirilgan chaqaloqqa isitilgan ko'ylak kiygiziladi, karavotchaga yotqiziladi va ahvoli diqqat bilan kuzatiladi. Chaqaloq qusishi, nafas olishi buzilishi (sianoz), kindigi qonashi mumkinligini esda tutmoq kerak.

Chaqaloqlar sutkasiga ikki marta (ertalab birinchi emizishdan oldin va kechqurun) tozalanadi. Ayni vaqtda bola ko'zdan kechiriladi, terining hamma burmalari, kindigidagi boylam tekshiriladi, terisi va sezgi a'zolari parvarish qilinadi, tana harorati o'lchanadi, vrachning buyurganlari bajariladi. Ertalabki tozalashda chaqaloqlar tortib ko'riladi.

Teri parvarishi juda katta ahamiyatga ega. Bolaning nozik terisi noto'g'ri parvarish qilinsa, osongina bichiladi, chaqalanadi va boshqa shikastlarga uchraydi, bulardan esa infeksiya kiradi. Shu sababli terida yiringli jarayonlar paydo bo'lib, septik kasallik ro'y berishi mumkin.

Ertalabki va kechqurungi tozalash (tualet) da bolaning butun badani sinchiklab ko'zdan kechiriladi, oson bichishadigan teri burmalariga (quloq orqasi, bo'yin, qo'ltiq, chov va hokazo) ahamiyat beriladi.

Chaqaloqning kindik qoldig'i tushib ketguncha cho'miltirilm aydi, chunki kindik jarohati bitmasdan turib cho'miltirilganda infektsiya kirishi mumkin. Shu sababli kindik qoldig'i tushib ketguncha va kindik jarohati bitguncha bolaning yuzini qaynagan iliq suvga yoki 2% li borat kislota eritmasiga ho'llangan paxtada yuvish bilan kifoyalaniladi; quloq orqasidagi teri, quloq suprasi, bo'yin burmalari, qo'loyoq kafti nam paxta bilan artiladi, quritiladi, so'ngra butun badani quritiladi.

Chaqaloq badanini ko'zdan kechirganda terining qizargan joylari topilsa, steril vazelin moyi yoki kungaboqar moyi surtiladi.

Chaqaloqning ko'z-qovoqlari 2% li borat kislota eritmasi shimdirilgan paxta sharcha bilan yuviladi. Har bir ko'z alohida paxtada ko'zning tashqi burchagidan ichki burchagiga qarab artiladi (56-rasm).

Quloq parvarishi ertalabki toz a lashda quloq supralarini artish bilan kifoyalanadi. Odatda eshituv yo'lini tozalashning hojati yo'q.

Chaqaloq nafas olishga qiyn a lib, burnini shilimshiq bosgan dagina burun yo'llari tozalanadi. Burun teshiklari vazelin moyi shimdirilgan paxta pilikda avaylab artiladi.

Og'iz bo'shlig'ining shilliq pardasini artish mutlaqo yaramaydi, chunki aks holda og'iz shilliq pardasi chaqalanishi va kasalliklar ro'y berishi mumkin. Chaqaloqni yaxshi parvarish qilmaslik va to'g'ri emizmaslik sababli og'zi oqarganda ham, og'iz shilliq pardasini artmasdan, 10% li bura eritmasi bilan glitserin aralashmasini avaylab surtish tavsiya etiladi.

Chaqaloqlar parvarishining zamonaviy usullari. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti mezonlariga mos ravishda chaqaloqni tug'ilgan zahotiy oq tanadan issiqlikni yo'qotmaslik uchun issiqlik zanjiri tamoyiliga amal qilgan holda tezda artib quritiladi va ona qorniga yotqiziladi. Onasi bilan birga issiq ko'rpa (adyol) yopiladi, boshiga qalpoqcha kiydiriladi. Chaqaloqni sovqotishiga yo'l qo'ymaslik kerak. Chaqaloqda emishga tayyorlashning birinchi belgilari (birdaniga tez nafas olishi, so'rish harakatlari, ko'krakni qidirish) paydo bo'lgach, 30–60 daqiqa davomida ko'krakdan emizish mumkin.

Bevosita teri-teri aloqasi – chaqaloqni ona terisi bilan bevosita aloqasi uchun ko'kraklar orasiga yotqiziladi va issiqlikni saqlash uchun ona-bola ko'rpa bilan o'raladi. Bu usulni sog'lom tug'ilgan chaqaloqlarda amalga oshiriladi. Agarda teri ranglarida sianoz bo'lsa, asab buzilishlari aks etsa, nafas olish notekis bo'lsa bu usul qo'llanilmaydi.

Bevosita teri-teri aloqasi, «issiqlik zanjiri» asosiy tamoyillariga rioya qilgan holda, chaqaloq tug'ruq zalida bo'lishi davrida davom etadi.

Agar chaqaloq tug'ilganda gipotermiya holatida bo'lsa, uni isitish juda qiyin bo'ladi. Ularni issiqda, kuvez yoki maxsus isitgich apparatlarida saqlashga to'g'ri keladi.

Sog'lom chaqaloqlarda nafas yo'llaridan uzoq vaqt shilimshiq modda ni so'rib olish uning bir tekis nafas olishiga to'sqinlik qilishi va bronxo spazmga olib kelishi mumkin. Shuning uchun og'iz bo'shlig'ini tozalashda bir marotaba ishlatiladigan balloncha yoki maxsus

yumshoq soʻruvchi kateterdan foydalanish yaxshiroq. Kateter bolaning ogʻziga 3 sm gacha kiritilishi kerak, avval ogʻiz, keyin burun tozalanadi. Muolaja 5 sekunddan oshmasligi kerak.

Kindikni qisish – tugʻilgandan taxminan bir daqiqa oʻtgach, kindik pulsatsiyasi toʻxtagach amalga oshiriladi. Kindik yarasi parvarishi tozalikka rioya qilingan holda, qurituvchi moddalardan foydalanmasdan, ochiq usulda olib boriladi.

Profilaktik tadbirlar – ona va bolasini chilla davri palatasiga oʻtkazishdan avval bajariladi, yaʼni birinchi ikki soat davomida, teriteriga aloqasi oʻtkazilgandan keyin antropometriya, tana haroratini oʻlchash, gonoblenoreyaning oldini olish uchun koʻzlariga 1% tetrasiklin yoki 1 % eritromisin mazi, qizlarning jinsiy yorigʻiga ushbu moddalardan yoki u boʻlmasa 1% li kumush nitrat eritmasi bilan ishlov beriladi. Gemorragik sindromning oldini olish maqsadida vitamin «K» beriladi. Soʻngra kindik boʻlakchasiga Rogovin qisqichi yoki rezina xalqacha oʻrnatilgan yopiq qisqich qoʻyiladi. Ular kindik xalqasi chetlaridan 3–4 sm masofada boʻlishi kerak. Chaqaloqqa infuzion-transfuzion muolaja oʻtkazish rejasi boʻlsa, kindikka ipak ligatura bilan bogʻlash maqsadga muvofiqdir.

Yoʻrgaklashda koʻkrak qafasini qattiq qismalik lozim, yoʻrgaklash oʻrniga chaqaloqqa koʻylakcha va ishtoncha kiydirish tavsiya etiladi.

Qattiq qilib yoʻrgaklash diafragmaning erkin harakatiga qarshi lik koʻrsatadi, issiqlikni saqlashga yordam bermaydi, asabni, mushaklarning koordinasiyasini qon aylanishini buzadi, emizishga xalaqit beradi.

Chaqaloqlarni emizish. Chaqaloqlar uchun normal ovqat — ona sutidir. Bola emizib boqilgandagina tamomila toʻgʻri oʻsadi va yetiladi. Emizib boqilayotgan bolalar oʻrtasida kasallanish va oʻlim sunʼiy boqilay otgan bolalarga nisbatan bir necha marta kam uchraydi.

Shuning uchun meditsina xodimlari emizishning ahamiyatini ayol larga tushuntiradilar va har bir ona oʻz bolasini emizishi uchun barcha chorani koʻradilar.

Tugʻruqdan keyingi dastlabki kunlarda sut hali kam boʻladi, shuningdek sut sekretsiyasi susayganligi (gipogalaktiya) qayd qilinadi, faqat oʻsha kunlari ikkinchi emchakni ham solish mumkin. Har bir emizish 15–20 daqiqa davom etadi, yaxshi emadigan bola zarur miqdordagi sutning qariyb yarmini dastlabki 5 daqiqada soʻrib oladi. Har bir emizishda koʻkrak bezi sutdan batamom boʻshashi kerak. Sut bezlari chala boʻshaganda sut kam ishlanadigan boʻlib qolishi mumkin.

Bola emizishdan keyin koʻkrakda qolgan sutni qoʻlda sogʻish yoki qaynatilgan sutsoʻrgʻich bilan tortib olish zarur.

Emchak uchi yassi va ichiga tortilgan boʻlsa, shuningdek yorilganda rezina soʻrgʻichli shisha nakladka orqali emizish tavsiya etiladi.

Chala tugʻilgan bolalar qizib ketishga chidash bermaydi. Ular qizib ketganda bezovtalanadi, harorati koʻtariladi, badani qiza radi, terlab ketadi. Bunday hollar da isitgich (yoki kuvez) haroratini pasaytirish kerak. Hozirgi paytda chala tugʻilgan va alohida parvarishga muhtoj boʻlgan chaqal oqlarni maxsus isitadigan karavotlardan foydalaniladi (61-rasm).

Chala tug'ilgan bolalar infeksiyadan ehtiyot qilinadi, shu maqsadda maxsus palatalar ajratiladi. Maxsus palata ajratishning iloji bo'lmagan kichkina muassasalarda chala tug'ilgan bolani chaqaloqlarning umumiy palatasiga yotqizib, oynavon devor bilan ajratib qo'yishga to'g'ri keladi. Chala tug'ilgan bolalarni parvarish qilishda aseptika va antiseptika qoidalariga rioya qilinadi.

Chala tug'ilgan bolani ayolning ko'krak suti bilan, yaxshisi onasining suti bilan boqish nihoyatda muhimdir. Chala tug'ilgan bolalarni boqish usuli ularning nechog'li chalaligiga, umumiy ahvoriga, sut so'rish va yutish qobiliyatiga bog'liq. Chala tug'ilgan bolani tug'ruqdan 2 soat keyin birinchi marta emizgan ma'qul. Ularni bir sutkada necha marta emish kerakligi bolaning xususiyatlariga bog'liq. A. F. Tur vazni 2000–2500 g keladigan bolalarni sutkasiga 7–8 marta, 1500–2000 g vaznli bolalarni 8–10 marta, 1000–1500 g vaznli bolalarni 10–14 marta emizishni tavsiya etadi.

Chala tug'ilgan bola tuzukkina emsa, umuman qabul qilingan qoi dalar asosida emizaverish kerak. Bola sutni yaxshi so'rmasa, tez charchab qolsa, bir gal emizgandan keyin ikkinchi gal sutni shishadan rezina so'rg'ich orqali ichirish mumkin. Dastlab sutkasiga 1–2 marta emchak solinadi; bola o'zini tutib olgach, bot-bot emiziladi, bora-bora u so'rg'ichdan butunlay voz kechadi emchak olmasa yoki so'rg'ich orqali so'rolmasa, sutni sog'ib, iliq holda ozoz qoshiqda ichiriladi. Kichkina choy qoshiqdan foyda lanishadi; uchi cho'ziq qoshiqcha hammadan qulay (62-rasm). Bola ga sut berishdan oldin va keyin kisloroddan nafas oldiriladi. Nimj on bolalarga sutni pipetkada ichirish mumkin. Pipetkadagi sut bolaning yuqori labiga burun kataklari yaqinidan tomiziladi. Sut burun-halqum orqali oqib tushib, qizilo'ngachga o'tadi.

Sut so'rish va yutishga ojiz bo'lgan juda nimjon bolalarga sut zond orqali beriladi. Buning uchun 13–15-sonli yumshoq kateterdan foydalaniladi, kateter shisha naycha orqali voronkaga ulanadi. Zond bola ning qizilo'ngachiga og'zidan avaylab kiritiladi. Zond kiritishdan oldin uchiga steril vazelin moyi surtiladi. Bolaning me'dasiga havo kirib qolmasligi uchun sut zondan uzluksiz kirib turishi kerak (63rasm).

Chala tug'ilgan bolaning tana haroratiga, vazniga, terisiga, sezgi a'zolariga, ichining yurishib turishiga, umumiy ahvoriga va xulqatvoriga e'tibor bilan qarab turiladi. Chala tug'ilgan bolalar tug'ruq kompleksida kamida ikki hafta parvarish qilinadi, anchagina chala bo'lsa, tug'ruq kompleksida uzoqroq saqlanadi.

Onasi uyiga jo'natilayotganda chala bolani parvarish qilish va boqish to'g'risida mukammal yo'l-yo'riqlar beriladi, chala tug'ilgan bolaning uyiga jo'natilayotganligi bolalar poliklinikasiga oldindan ma'lum qilinadi.